

Громадська Спілка
**КАТОЛИЦЬКА
ОСВІТА**

ПОСІБНИК

ДЛЯ ОСВІТНІХ КАПЕЛАНІВ

**Ціннісно
орієнтоване
виховання**

**ОСВІТНІЙ
КАПЕЛАН**

**Як
порозумітися
з дітьми?**

**А це точно
моє?**

Зміст

I. ОСВІТНІЙ КАПЕЛАН: ХТО ЦЕ Й У ЧОМУ СЕНС ЙОГО РОБОТИ	6
Хто такий освітній капелан і для чого потрібна його робота?	6
Покликання: як зрозуміти, що це точно моє?	8
II. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТНЬОГО КАПЕЛАНА	13
2.1. Документи, які регулюють діяльність капелана закладу освіти:	13
2.2. Як капелан може почати співпрацювати зі школою? Алгоритм дій	15
2.3. Основні напрями роботи капелана	16
2.4. Вимоги до освітнього капелана, його права та обов'язки	17
III. ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ В РОБОТІ КАПЕЛАНА	21
3.1. Головне в роботі	21
3.2. Ціннісні орієнтири	22
3.3. Лідерство	23
3.4. Що таке пасторальна (душпастирська) діяльність?	24
3.5. Мистецтво виховання	25
IV. НАВЧАЛЬНА СКЛАДОВА СЛУЖІННЯ КАПЕЛАНІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	28
V. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ В РОБОТІ ОСВІТНЬОГО КАПЕЛАНА	33
5.1. Особливості спілкування з дітьми різних вікових категорій	33

5.2. Чутливі теми	39
5.2.1. Як говорити з учнями, які мають різне віросповідання (або не мають жодного)	39
5.2.2. Травматичні досвіди	41
5.2.3. Травми війни	42
VI. ІНКЛЮЗІЯ	46
6.1. Роль капелана в контексті інклюзивного навчання	47
6.2. Співпраця капеланів і педагогів	47
6.3. Уважність до дітей	48
6.4. Про роботу з дорослими	50
VII. СТАТЕВЕ ВИХОВАННЯ	52
7.1. Стать і гендер	54
7.2. Що треба розуміти про стать і гендер в контексті розвитку дітей	55
7.3. Як говорити з дітьми?	56
7.4. Гендерна теорія	57
7.5. Зміна статі	57
7.6. Рівність не означає однаковість	58
7.7. Гендерна теорія в українській освіті	59
ДОДАТОК 1. ДОКУМЕНТИ, ЯКІ РЕГУЛЮЮТЬ ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТНЬОГО КАПЕЛАНА	61
ДОДАТОК 2. ФІЛЬМИ ТА КНИГИ, ЯКІ СТАНУТЬ У ПРИГОДІ ОСВІТНІМ КАПЕЛАНАМ	62
ДОДАТОК 3. КОМАНДОТВОРЧІ ІГРИ ТА ІГРИ, ЯКІ МОЖНА ІНТЕГРУВАТИ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС	65
ДОДАТОК 4. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ	69

Нова українська школа покликана формувати цілісну гармонійну особистість, яка вміє критично мислити, є патріотом своєї країни, здатна брати на себе відповідальність, у кожній дії керуватися морально-етичними принципами, поважати гідність і права людини.

Заклади освіти мають справу з численними викликами:

- Як формувати спільноту вільних, відповідальних людей?
- Як працювати з дітьми, щоб не плекати зло та ненависть?
- Як побачити різницю між світлом і темрявою?
- Як розвивати навичку стресостійкості?
- Як навчити дітей життя на основі цінностей?

Дати відповідь на ці виклики педагоги, вихователі й батьки можуть спільно з освітнім капеланом. Він, усвідомлюючи важливість духовного зростання та духовного супроводу всіх учасників освітнього процесу, співпрацює з освітніми закладами на основі педагогіки партнерства та рівноправності.

Усі форми та методи свого служіння капелан закладу освіти узгоджує з адміністрацією. Він не втручається в освітній процес, не має впливу на складання освітньої програми, не порушує прав на свободу віросповідання учасників освітнього процесу.

Плекання життя в цінностях і формування моральної основи у світогляді молодих людей сьогодні є вкрай важливим завданням. Позаяк від цього залежить, чи зможуть вони стати свідомими й відповідальними дорослими — будівничими демократичного громадянського суспільства.

ГС «Католицька освіта»

I. Освітній капелан: хто це й у чому сенс його роботи

ХТО ТАКИЙ ОСВІТНІЙ КАПЕЛАН І ДЛЯ ЧОГО ПОТРІБНА ЙОГО РОБОТА?

Освітній капелан — це священник, семінарист, монах або монахиня, який/яка здобув/-ла принаймні ступінь бакалавра у галузі богослов'я чи/та педагогіки, працює в закладі освіти для забезпечення духовних потреб учасників освітнього процесу.

Його служіння здійснюється на основі педагогіки партнерства задля гармонійного та всебічного розвитку особистості як найвищої цінності суспільства відповідно до основних напрямків державної політики в галузі освіти, а також потреб педагогів, батьків, здобувачів освіти.

Освітній капелан бере участь у формуванні світогляду дітей, а також сприяє духовному зростанню всіх учасників освітнього процесу. Це той, хто надає духовний супровід, проводить духовно-виховні бесіди в школі, вміє підтримати й допомогти навчитися жити ціннісно. Як духівник він чи вона допомагає творити в освітньому середовищі спільноту, у якій присутній Бог. Окрім того, дотримуючись законодавства України, бере участь у батьківських зборах, конференціях тощо.

Освітній капелан — це людина, яка багато часу проводить у середовищі дітей, а тому, спільно з керівниками освітніх закладів, педагогами та вихователями, може побачити проблему чи потребу конкретної дитини ще в зародку і, якщо це потрібно, допомогти впоратися.

Зростати самому — означає формувати інших

Майбутнє суспільства прямо залежить від того, як ми виховуємо дітей, за якими принципами вчимо їх жити, який приклад показуємо, наскільки готові йти назустріч молоді. Саме освітній капелан може допомогти педагогам налагодити роботу з учнями, створити середовище розуміння, підтримки й любові. Він має бути чутливим до дитячих зацікавлень, побажань, проблем.

Освітній капелан — той, хто будує мости. Він має допомогти налагодити комунікацію й здорові зв'язки між педагогами й дітьми, між педагогами й шкільною адміністрацією, а також залучає до навчально-виховного процесу батьків.

Роль капелана в колективі — бути тією особою, яка розділяє з учнями, педагогами та батьками їхнє життя заради ціннісного та духовного зростання. Це та особа, яка може допомогти втілити цінності в житті й жити ними, проявляючи.

Мета діяльності капелана:

- духовно-просвітницька діяльність у сфері закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної та вищої освіти всіх типів і форм власності;
- реалізація освітньо-виховних проєктів для учасників освітнього процесу з метою впровадження християнських моральних цінностей в освітньо-виховну систему України.

ПОКЛИКАННЯ: ЯК ЗРОЗУМІТИ, ЩО ЦЕ ТОЧНО МОЄ?

Покликання — здатність здійснювати конкретну діяльність.

Найперше, треба себе спитати:

Чи мені справді подобається працювати з людьми?

Капелан — той, хто супроводжує у зростанні. Неважливо, дітей, молодь чи дорослих. Так, можливо, не всі мають особливі здібності до роботи з дітьми. Але основне, з чим капелан має до них іти — добре ставлення, бажання чимось поділитися, розповісти щось, долучитися до їхнього зростання.

Наступне питання:

Системний підхід у роботі — чи це для мене?

В освітньому закладі робота мусить бути більш систематичною. Наприклад, потрібно продумувати конкретні теми, які варто розглянути з учнями різних класів. Провести певну кількість занять чи виховних годин, організувати формаційні заходи. Окрім того, капеланство — це не просто виклад матеріалу. Потрібно ставити конкретні цілі, яких хочете досягти з учнями, адже ваше служіння полягає в тому, аби донести дітям ціннісний підхід до життя, допомогти їм змінити щось у житті на краще.

Чи добре мені вдається будувати стосунки?

Робота з дітьми — процес. Коли вам вдасться донести інформацію, посіяти зерно цікавості в дитячі сердечка, почнеться наступний етап — постановка питань, пошук відповідей, зростання дітей. Упродовж усього часу учні потребуватимуть вашої підтримки, дослухатимуться, довірятимуть, питатимуть — за умови, що вам вдалося налагодити добрі взаємини.

Вам може бути лячно, бо ви не зовсім розумієте, як організувати заняття або що. Але цих речей можна навчитися. Головне, щоб ви могли стати тією людиною, яка здатна скеровувати, допомагати ставити ціль і досягати її, опираючись на ціннісну базу; стати опорою у пошуках і зростанні молодих людей, допомогти їм змінити своє життя якісно й відчувати ці зміни.

Які якості має розвинути капелан?

Найважливіше — це мати внутрішнє бажання бути з дітьми та вчителями, бути відкритим на спілкування, на стосунки, бути на цьому місці саме заради людей і для них.

Взірець душпастиря — Ісус Христос, який усе своє життя навчав. Якщо наслідувати Його приклад, то капелан має розвинути такі якості:

- мужність;
- відвагу;
- уміння говорити доступно, знаходити підхід до кожного;
- служіння власним прикладом;
- прагнення до молитви;
- уміння підтримувати;
- служіння;
- відкритість до кожного;
- розуміння цінності кожної дитини й дорослого.

Капелан не має чітких програмних обов'язків. Однак він є тим, хто дбає про духовне зростання людей, а тому мусить бути уважним до їхніх потреб, пошуків, питань, стану.

Роботу освітнього капелана частково можна порівняти з «роботою» батьків. Потрібно просто бути в житті дитини.

Буває, спочатку батьки (і капелани так само) лякаються своєї ролі, не знають, як шукати підхід до дітей. Але згодом вони починають відчувати дітей, жити ними, невимушено піклуватися, дбати, бажати добра, підтримувати, вчити. Освітній капелан — той, хто також уміє любити дітей, бути з ними привітним, лагідним, чуйним, добрим; той, хто запитає, як справи, хто не відкине, хто не осуджуватиме й завжди прийме.

Варто наголосити, що ми всі є рівними, адже маємо трьох батьків: маму, тата, а спільним Отцем є Бог. Капелан же має стати взірцем для дітей, бути здатним власним прикладом, ставленням продемонструвати дитині, що є щось вище, що є Бог, який любить кожного однаково сильно. Капелан має бути тим, хто через спільне буття з дітьми, власні пережиття покаже, що таке справжня повага, доброта, любов.

Що робити, якщо я зіткнуся з упередженням зі сторони учнів, батьків чи когось з учителів?

Стереотипи й упередження є, ви будете мати з ними справу. Але треба усвідомити, що освітній капелан має дбати про духовний ріст, а не про формування релігійних засад дитини. Він нікого ні до чого не зобов'язує й не має права нав'язувати жодної думки, особливо щодо релігії.

Освіта є основою інтелектуального, фізичного, культурного та духовного розвитку особистості. От якраз останнє забезпечує капелан. Духовне зростання — зростання у цінностях, бо справжня духовність — це цілеспрямований рух до ідеалу, яким є Бог. Покликання кожної людини — прийти до Нього. Тому питання не в тому, щоб переконати дитину в чомусь, а в тому, аби конкретними кроками допомогти людині зростати в цінностях.

Молитва, Таїнства, Божественна Літургія не входять у звичний порядок денний школи. А релігійне зростання — це якраз навчати дитину, що таке Таїнства, Літургія, як у цьому брати участь.

Якщо освітній капелан є священником, то може виконувати й священницькі обов'язки. Наприклад, служити Божественній Літургії, провадити молитви. Священники, семінаристи, монахи й монахині також можуть організовувати заходи, присвячені релігійній тематиці, організовувати прощі до святих місць і навіть готувати дітей до Причастя на базі навчального закладу. Однак це можливо **лише за таких умов:**

- ✓ діти проявляють інтерес до цих тем;
- ✓ наявна письмова заява-прохання батьків про потребу проведення таких заходів і згода на участь дітей у них;
- ✓ юридично задокументована згода на проведення таких заходів від адміністрації школи;
- ✓ наявність усіх необхідних дозволів і погоджень з церковним керівництвом на те, щоб служити Літургію поза межами храму;
- ✓ проведення таких заходів можливе **лише в позаурочний час і лише за письмової згоди всіх сторін;**
- ✓ участь у таких заходах є абсолютно добровільною. До того ж діти, батьки яких не подали письмової заяви, не можуть перебувати на таких заходах.

Де брати сили?

Капелан часто є натхненником для інших людей. Тому вкрай важливо тримати баланс. Як і в будь-якій іншій діяльності, у капеланстві Бог також має бути на першому місці, адже ніхто з нас не є еталоном любові й доброти, досконалості, безкорисливості, непохитності, ніжності, лагідності. Тому маємо звертатися до Взірця, мати з Ним добрі стосунки, наповнюватися, бо Він є джерелом.

Усе, що отримуємо від Творця, є для того, щоб ділитися з іншими — так відбувається спільне зростання. Робіть зусилля любові, адже любов — це дія. Якщо людина любить інших, навіть коли з ними складно, безкорисливо дбає про них, то зростає в очах Бога. Не буває малих і незначних дій у житті іншої людини, коли ви робите їх щиро. Діяльність у Бозі й любові наповнить і вас, і тих, кому ви маєте намір послужити.

II. Нормативно- правова база діяльності освітнього капелана

2.1. ДОКУМЕНТИ, ЯКІ РЕГУЛЮЮТЬ ДІЯЛЬНІСТЬ КАПЕЛАНА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ:

- ✓ положення про капелана закладу освіти;
- ✓ договір про співпрацю між виконавчим комітетом міста та Архиєпархіальним Управлінням УГКЦ;

Капелан повинен мати базу для праці в школі: програму підготовки та підвищення кваліфікації для духівників шкіл і капеланів закладів освіти «Служіння в закладах освіти та розвиток місцевих громад», а також 4 навчальні програми для проведення виховних годин у 1–11 класах.

Чи не суперечить діяльність освітнього капелана законодавству України про освіту?

Відповідно до частини 1 статті 31 Закону України «Про освіту» (далі — Закон), державні та комунальні заклади освіти відокремлені від церкви й релігійних організацій і мають світський характер.

Проте мета, обов'язки й напрямки роботи капелана в освітніх закладах не суперечать цій статті, адже він не виконує обов'язків релігійного характеру, а є особою, яка може надавати духовний супровід, проводити виховні заходи з метою плекання загальнолюдських моральних цінностей.

Частина 2 статті 31 Закону вказує, що приватні заклади освіти, зокрема засновані релігійними організаціями, мають право визначати релігійну спрямованість власної освітньої діяльності. Частина 7 цієї ж статті дозволяє таким закладам освіти мати додаткові вимоги до провадження у них педагогічної (науково-педагогічної) діяльності.

Окрім цього, стаття не забороняє добровільну участь здобувачів освіти та працівників закладів освіти у заходах релігійних організацій у позаурочний час, участі здобувачів освіти та працівників закладів освіти у наукових заходах, що проводяться релігійними організаціями (конференціях, круглих столах, семінарах тощо), організованого відвідування здобувачами освіти релігійних організацій з просвітницькою метою (з дотриманням принципу свободи совісті), а також запрошення закладами освіти представників релігійних організацій для участі у заходах, що проводять заклади освіти.

У статті 6 Закону йдеться про те, що кожен заклад освіти має автономію: фінансову, академічну, кадрову та організаційну. Стаття 23 цього ж Закону каже, що держава гарантує всі ці види автономії.

Зклади освіти та освітні капелани можуть співпрацювати на засадах педагогіки партнерства в напрямку гармонійного та всебічного розвитку особистості як найвищої цінності суспільства.

Хто може стати освітнім капеланом?

Згідно з Положенням про капелана закладу освіти, освітнім капеланом може бути священнослужитель або семінарист, який здобув освітній ступінь принаймні бакалавра богослов'я, а також монахи й монахині, які здобули принаймні ступінь бакалавра в галузі богослов'я або/та педагогіки. На служіння капелана іменує Архієпископ і Митрополит, заслухавши думку протопресвітера відповідного протопресвітеріату та за погодженням з головою Комісії у справах освіти та виховання терміном на п'ять років.

2.2. ЯК КАПЕЛАН МОЖЕ ПОЧАТИ СПІВПРАЦЮВАТИ ЗІ ШКОЛОЮ? АЛГОРИТМ ДІЙ

1. Священник, семінарист, монах або монахиня має особисто звернутися до дирекції навчального закладу з пропозицією співпраці. Або ж адміністрація освітнього закладу сама запрошує священника, семінариста, монаха чи монахиню до такої співпраці.
2. Ознайомити дирекцію з Договором про співпрацю між місцевим виконавчим комітетом та представниками УГКЦ у напрямку підвищення фахового рівня педагогічних та науково-педагогічних працівників відповідно до основних напрямків державної політики у галузі освіти, а також потреб педагогів, батьків, здобувачів освіти, усвідомлюючи важливість духовного зростання та супроводу всіх учасників освітнього процесу (батьків, здобувачів освіти, педагогів).
3. Ознайомити дирекцію освітнього закладу з Положенням, яке визначає й описує напрямки діяльності освітнього капелана.

4. Запропонувати програми для учнів різних вікових груп, за якими капелан планує працювати. Обговорити теми.
5. Якщо у всьому вдалося погодитися — сторони підписують договір про співпрацю.

2.3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОБОТИ КАПЕЛАНА:

- проведення духовно-просвітницьких зустрічей для учнів усіх класів;
- участь в освітніх процесах, виховних годинах на запрошення адміністрації закладу освіти, педагогів, інших уповноважених для цього осіб;
- організація та проведення формаційних зустрічей для педагогів закладу освіти (запрошення на такі зустрічі не мають обов'язкового характеру, тому що педагоги можуть бути іншого віровизнання, а також з інших причин);
- організація та проведення духовно-формаційних зустрічей для батьків (за бажанням);
- заохочення, підтримка та реалізація духовно-вишкільних проєктів, ініційованих представниками закладу освіти та / або єпархіальною Комісією у справах освіти та виховання чи іншими комісіями за погодженням зі згаданю Комісією;
- розвиток співпраці з релігійними, громадськими організаціями й органами державної влади всіх рівнів та іншими юридичними особами щодо розробки та реалізації програм і проєктів, пов'язаних з духовним розвитком учнів, батьків та педагогів;

- творення та зміцнення зв'язків між суб'єктами діяльності в освітній сфері в Україні та поза її межами;
- участь у розробці програм, навчально-методичних матеріалів та сприяння поширенню духовно-моральних цінностей серед учнів, батьків, учителів; втілення згаданих цінностей в освітній процес;
- організація та проведення вишколів (таборів) для інтелектуального, фізичного та духовного зростання учнів.

2.4. ВИМОГИ ДО ОСВІТНЬОГО КАПЕЛАНА, ЙОГО ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ

Вимоги до освітнього капелана

- перед початком служіння у закладі освіти пройти сертифікований курс підготовки тривалістю 60 годин за програмою, розробленою та реалізованою Комісією у справах освіти та виховання УГКЦ. Такий курс складається з 3 модулів, що передбачають комплексну підготовку до служіння в закладах освіти:
 - ✓ **Модуль 1.** Основи та інноваційне розуміння духовного супроводу і капеланства в закладах освіти усіх форм власності
 - ✓ **Модуль 2.** Духовно-психологічні основи служіння капелана
 - ✓ **Модуль 3.** Шкільний капелан як зразок християнського лідерства й активний учасник освітнього процесу
- наприкінці навчального року, але не пізніше 20 червня, капелан має подати до Комісії у справах освіти та виховання УГКЦ річний звіт і план роботи на наступний навчальний рік;

- дотримуватися законодавства України, документів Церкви та Положення;
- належно виконувати свої обов'язки;
- бути присутнім принаймні на одній виховній годині в кожному класі впродовж семестру;
- узгоджувати з адміністрацією закладу освіти форми та методи роботи;
- знати чинне законодавство у галузі освіти;
- дотримуватися документів Церкви, пов'язаних з роботою в освітніх закладах.

Освітній капелан має право:

- надавати пропозиції адміністрації закладу освіти щодо плану роботи закладу;
- брати участь у нарадах педагогів та інших зібраннях колективу на запрошення адміністрації закладу освіти;
- надавати рекомендації адміністрації, психологу закладу та класним керівникам щодо покращення емоційно-психологічного клімату в колективі;
- брати участь у батьківських зборах, конференціях тощо;
- здійснювати індивідуальні форми роботи зі здобувачами освіти, дотримуючись законодавства України та документів Церкви;
- захищати свої права у передбаченому законодавством порядку;
- користуватися культовими спорудами на території закладу освіти, якщо такі є. Особливо у приватних закладах.

Обов'язки освітнього капелана щодо тих, хто відкритий на співпрацю:

- щотижневі духовні бесіди з учнями, за можливості — підтримка контактів з випускниками школи;
- проведення виховних годин на різні теми, що сприяють духовному зростанню дітей і молоді;
- духовний супровід та сприяння у духовному зростанні батьків учнів;
- духовний супровід педагогів, допомога їм у формації, особистому та професійному зростанні;
- організація та проведення різних заходів, а також днів духовної віднови для учнів, батьків і педагогів;
- різностороння участь у житті освітньої спільноти.

Які обов'язки може виконувати освітній капелан залежно від того, ким він є.

Обов'язки	Священник	Монах	Монахиня	Семінарист
Загальний духовний супровід	✓	✓	✓	✗
Груповий духовний супровід (учнів, батьків, педагогів)	✓	✓	✓	✗
Індивідуальний духовний супровід (учнів, батьків, педагогів)		✓*		✗
	якщо має багаторічний досвід духовного життя і здатен його передати			
Проведення виховних годин на різні теми	✓	✓	✓	✓
Щотижневі духовні бесіди з учнями	✓	✓	✓	✓
Організація та проведення різних заходів, а також днів духовної віднови для учнів, педагогів і працівників школи	✓	✓	✓	✓
Різностороння участь у житті шкільної спільноти	✓	✓	✓	✓

III.

Ціннісні орієнтири в роботі капелана

3.1. ГОЛОВНЕ В РОБОТІ

Капелан має:

- проявляти свою любов до учнів, педагогів, батьків, до свого служіння;
- проявляти ініціативу, дозволяти учням діяти та проявлятися, виявляти оптимізм, надихати, захоплювати, мати почуття гумору;
- сприяти ціннісному зростанню у спільноті закладу освіти передусім через власний приклад;
- уміти йти назустріч, підтримувати стосунки, перебувати серед людей, підтримувати, довіряти.

Виховання у закладах освіти тримається на таких стовпах:

Перший — **цінності**. Як учителі, так і капелани мають не просто розповідати про них, але й жити ними, бути свідками й прикладом пережиття цих цінностей. Вони мають навчити учнів проявляти цінності в дії, адже без цього вони не існують.

Другий — **щирі взаємини у спільноті**. Відкрийтеся, будьте готовими приймати дітей і колег. Формуйте середовище, у якому кожен може довіритися, бути почутим, отримати розуміння й підтримку.

Третій — **супровід**. Усі ви працюєте задля того, аби зростати спільно. Допоможіть дітям і молодим людям, педагогам і батькам шукати ті орієнтири, які приведуть їх до розуміння себе, до духовного зростання, до віднайдення власного покликання, до життя в любові й прагненні наблизитися до Ідеалу.

Принципи соціальної доктрини Церкви, які можуть стати у пригоді під час роботи в закладі освіти:

- 1. Принцип гідності людини.** Повага до прав людини. Слід додати, що поряд з гідністю йде відповідальність людини за власне зростання.
- 2. Принцип суспільного блага.** Забезпечення життєво необхідних послуг і прав кожній людині.
- 3. Принцип підпорядкованості.** Тут ідеться про співучасть у процесі: кожен повинен бути поінформований і залучений, має відбуватися відкритий діалог.
- 4. Принцип солідарності.** Тобто забезпечення рівних шансів для кожного.

3.2. ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ

- ✓ Виховувати — це **передавати цінності**. Не вчити робити певні речі, а допомагати жити ними.

- ✓ **Добро** не є справжнім, якщо не є любленим, бажаним, усвідомленим і прийнятим.
- ✓ **Чесноти** не є механічними здібностями. Робити добро — це вибір. Не нав'язуйте власну думку чи спосіб дії, але допомагайте вибрати добро.
- ✓ **Ціннісне виховання** — це співпраця з любов'ю та терпеливістю, щоби дитина могла вільно дозрівати у своєму особистому покликанні.

3.3. ЛІДЕРСТВО

Не обов'язково бути директором закладу освіти чи, наприклад, класним керівником, щоб стати лідером спільноти. Лідерами часто є ті, до кого дослухаються, за ким готові йти; ті, хто щиро вболіває за всебічний розвиток і зростання своїх колег/вихованців. Лідерство — це про відповідальність за рух тих, хто навколо вас; це підтримка й супровід, щире зацікавлення й бажання допомогти.

Чотири ознаки лідера:

- ✓ самосвідомість, розуміння себе, своїх обмежень, простір розвитку; емпатія як здатність розуміти інших на тлі здорової любові та поваги до себе;
- ✓ ідейність (креативність), свобода від залежностей різного роду, формальних стереотипів, відкритість на нову дійсність;
- ✓ любов (важливіше те, як ми говоримо, ніж те, що говоримо. Можливо, не будемо всього пам'ятати, але пам'ятатимемо, як до нас ставилися);
- ✓ мужність (здатність до відповідальності навіть тоді, коли це вимагає жертв).

3.4. ЩО ТАКЕ ПАСТОРАЛЬНА (ДУШПАСТИРСЬКА) ДІЯЛЬНІСТЬ?

Душпастирська діяльність це:

- насамперед люди та праця з ними через служіння їм;
- засіб для досягнення росту людей у єдності з Господом;
- бачення — цінності, у яких допоможемо зростати через супровід;
- систематичний процес формації та зростання.

Душпастирське служіння в царині освіти — це дієвий систематичний процес, спрямований на виховання у вірі, цінностях, а також — на соціальну трансформацію.

Душпастирська робота є головним знаком ідентичності школи, діяльність якої ґрунтується на ідеї **гуманізму й солідарності**.

Найважливішим елементом у досягненні цілей та успіху у будь-якій діяльності є **взаємостосунки**. Про них потрібно дбати, їх треба виховувати, у них слід зростати. Без доброго ставлення один до одного та без хороших, глибоких стосунків неможлива співпраця та досягнення позитивного результату.

Цінності — основа виховання та взаємодії з учнями

В основі викликів перед освітнім середовищем часто є зневіра дорослих у надії на справжнє життя. Важливо забезпечити добрий духовний супровід молоді, адже часом вона не має поруч тих дорослих, які можуть запропонувати справжні ціннісні моделі людяності.

Жити цінностями — означає задати тон життю, жити добре, зростати. А люблячи, ми надаємо сенс життю та здобуваємо себе для життя. Цінності виховують ставлення до життя, допомагають не тільки робити добре певні речі, але й любити їх.

Людина призначена не просто існувати в цьому світі, не просто панувати над ним, але покликана до співпраці з Богом у творенні життя — у творенні доброго, прекрасного, святого.

Коли добре проживається будь-який момент життя, це допомагає розвивати та підсилювати всі здібності людини. У цьому зростанні людина може брати максимум від свого життя та має змогу формуватися в найкращий спосіб, ставлячи високі цілі для досягнення.

Якщо навчання не є цінністю — воно є тягарем.

Якщо робота не є цінністю — вона є тягарем.

Якщо близька особа не є цінністю — вона є тягарем.

Якщо життя не є цінністю — воно є тягарем.

Якщо щось не є для нас цінністю — воно не має значення, ми не зможемо це полюбити. Відтак не зможемо зрости в любові.

3.5. МИСТЕЦТВО ВИХОВАННЯ

Виховання дитини — це справа віри та серця. Це дія, через яку один дух формує інший, і одне серце формує інше серце. Наше святе призначення — бути Людиною, щоб любити. Допомагайте учневі стати Людиною.

Виховувати — означає передавати цінності. Не вчити робити певні речі, а допомагати любити їх. Цінності не іс-

нують у чистому вигляді, а тільки у прояві. Тому треба не лише говорити про цінності, а вчити їх проявляти.

Щоб виховання було ефективним, потрібні:

- цінності;
- доброзичливі стосунки;
- родинне виховне середовище;
- особи, які вміють виховувати дітей і дбати про їхнє добро.

Чесноти не є механічними здібностями, **робити добро — це вибір**. Тому треба не нав'язувати власну думку чи власний спосіб дії, але допомагати вибрати добро та співпрацювати з любов'ю й терпеливістю, щоб дитина могла дозрівати у своєму покликанні.

Виховання відштовхується від розуміння сенсу життя. А сенс життя полягає в любові, у якій маємо прожити кожен хвилину свого життя, щоб досягнути його повноти.

Основа виховання — наполегливість і постійність у старанні. Важливо дати дітям розуміння, що для того, щоб набути досвід ціннісного життя та виховати в собі сильну особистість, важливо вчитися докладати зусиль у буденному житті. Це дає можливість розвиватися, ставати зрілими людьми.

Старання та наполегливість мають бути спрямовані не тільки на те, щоб мати добрий результат. Насамперед ми покликані любити те, що робимо. Цінності передаються ставленням до життя. **Той, хто виховує, передає те, чим живе**. Найефективнішим виховання є тоді, коли на власному прикладі покажете виконання того, чого навчаєте інших.

Робота зі сім'ями

Важливими є також стосунки освітнього капелана зі сім'ями учнів, позаяк сім'я є першою інституцією, відповідальною за освіту дітей. Присутність батьків у спільноті закладу освіти є бажаною та цінною, адже так вони усвідомлюють своє завдання — займатися освітою дитини, бути залученими у процес. Добрі взаємини з батьками дозволяють капеланові наблизитися до учнів, глибше їх пізнати, зрозуміти й таким чином скерувати чи підтримати, коли потрібно. **Справжній діалог духівника з батьками пропонує багатьом сім'ям підтримку, якої вони потребують, щоб правильно виховувати своїх дітей.**

IV. Навчальна складова служіння капеланів закладів освіти

Капелани у своєму служінні можуть використовувати допоміжні методичні матеріали, які видає Комісія освіти та виховання УГКЦ. Створені чотири основні програми, кожна з яких розрахована на 20 уроків:

1. «Я і світ навколо мене» (1–4 класи)

Це фундаментальна тема для опрацювання з учнями молодшої школи, бо в цьому віці діти пізнають різноманітність світу, людей навколо них. Саме тому доцільно пропрацювати з ними проблеми сприйняття інших, ставити питання про значення їхньої поведінки в колективі. Окрім цього, вже на цьому етапі важливо говорити з дітьми про їхні індивідуальні особливості, цінність і цілісність як людини.

Метою курсу «Я і світ навколо мене» є формування в учнів молодшої школи розуміння значення «бути відповідальним» за себе, свою сім'ю та друзів, своїх ближніх, свою країну та планету загалом.

Завдання курсу:

- ознайомлення з поняттями «громадянство», «патріотизм», «цінності», «толерантність», «емпатія», «відповідальність», «культура»;
- формування в учнів свідомого ставлення до себе та світу навколо через конкретні вчинки/дії, за які вони можуть брати на себе відповідальність;
- залучення творчого потенціалу учнів шляхом створення різноманітних матеріалів, що унаочнюватимуть вивчене під час уроків.

Завантажити методичку для ознайомлення можна за QR-кодом

2. «Я — людина» (5–7 класи)

Це фундаментальна тема для опрацювання з учнями 5–7 класів, адже діти стають більш самостійними, а тому мають глибше розуміти зону своєї відповідальності за рішення та вчинки. Вже з цього віку важливо акцентувати учням увагу на плеканні в їхньому житті добра, любові та мудрості, а також вчити їх прислуховуватися до себе, до голосу свого сумління, що допоможе відрізнити добре від поганого та стане орієнтиром у майбутньому учнів.

Мета курсу «Я — людина» — плекання в учнів розуміння, якою є справжня людина, які риси їй притаманні, чим вона керується й на що опирається.

Завдання курсу:

- ознайомлення з поняттями «цінності», «відповідальність», «сумління», «переконання», «мудрість»;
- формування в учнів свідомого ставлення до свого становлення як унікальної особистості, розуміння відповідальності за свої рішення та дії;

- створення цілісного образу людини, що поєднує в собі зовнішні та внутрішні прояви її життя та розвитку.

Завантажити методичку для ознайомлення можна за QR-кодом

3. «Я — особистість» (8–9 класи)

Це фундаментальна тема для опрацювання з учнями 8-9 класів, адже в цьому віці багато підлітків починають цікавитися тим, ким вони є, чим вони хочуть займатися, деякі вже навіть влаштовуються на свою першу роботу. У такий період доцільно підтримати їх у пошуку, труднощах, внутрішніх і зовнішніх конфліктах, допомогти знайти, зрозуміти та прийняти себе.

Мета курсу «Я — особистість» — допомогти підліткам відшукати відповіді на питання, які їх турбують, скерувати їх на найбільш екологічний шлях, підсвітити певні рішення, що можуть стати визначальними у їхньому житті.

Завдання курсу:

- ознайомлення з поняттями «цінності», «переконавання», «чистота», «свобода вибору», «відповідальність»;
- формування в учнів розуміння цінності людського життя загалом та себе як індивідуальної особистості зокрема;
- створення комплексного портрета своєї особистості з урахуванням м'яких і твердих навичок.

Завантажити методичку для ознайомлення можна за QR-кодом

4. «Розпізнавання покликання» (10-11 класи)

Це фундаментальна тема для опрацювання з учнями старших класів, адже тут йдеться про проєктування власного життя, що допомагає брати в руки самих себе й мати реалістичне бачення свого життєвого шляху. Через аналітичний погляд на минуле, спостереження за своїм сьогоденням ми пропонуємо учням вчитися будувати їхнє майбутнє, реалізуючи власний потенціал і творячи індивідуальну траєкторію розвитку. Все це можливо завдяки орієнтації на власні цінності, побудові взаємин з Богом та людьми, що оточують учня. Добре сформульований персональний проєкт розпізнавання власного покликання сприяє створенню потужного середовища, що перебуває в постійному процесі духовного та соціального зростання.

Мета курсу «Розпізнавання покликання» — допомогти учням старших класів зрозуміти напрямок руху в їхньому подальшому житті на основі знань про цілі, ціннісні орієнтири, місію та мотивацію, а також способи реалізації їхніх талантів.

Завдання курсу:

- ознайомлення з поняттями «цінності», «місія», «покликання», «лідерство», «соціальна відповідальність», «волонтерство», «служіння», «фінансова грамотність»;
- формування в учня свідомого ставлення до розпізнавання свого покликання та його реалізації;
- створення профілю учня, у який входять його цінності, місія, таланти, способи проявлення покликання, якості лідера, основні принципи фінансової грамотності та ін.

Завантажити методичку для ознайомлення можна за QR-кодом

Ці навчальні програми покриватимуть факультативні заняття, що передбачені в межах годин варіативної складової. Вони не містять катехизації та нав'язування певних поглядів у ставленні до тієї чи іншої релігії, натомість базовані на ціннісно-орієнтованому вихованні особистості. Навчальні програми спираються на діяльнісний підхід, розвиток актуальних компетенцій, а також СЕЕН (соціально-емоційне та етичне навчання).

Примітка. Виховні години, які можуть проводити освітні капелани, не входять до основних предметів. Це факультативні заняття, які учні можуть відвідувати за бажанням і за згодою батьків. Для проведення виховних годин не обов'язкова педагогічна освіта, проте є спеціально розроблені програми для підготовки капеланів.

Виховні години не мають релігійного спрямування й не є заняттями з катехизації. Теми для виховних годин мають світський характер і базовані на загальнолюдських принципах і цінностях.

Освітній капелан не використовує для проведення виховних заходів катехитичних підручників та релігійної літератури.

Якщо батьки деяких учнів усе ж будуть проти того, щоб їхні діти відвідували такі виховні години, рекомендуємо освітнім закладам подати альтернативу для них або ж (де це можливо) ставити виховну годину в час першого або останнього уроку в розкладі.

V. Психологічні аспекти в роботі освітнього капелана

5.1. ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ З ДІТЬМИ РІЗНИХ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ

Що важливо розуміти в роботі з учнями 1–4 класів (початкової школи)

Зважайте на те, що говорите

Діти молодшого шкільного віку (тобто учні початкової школи) ще мають об'єкт прив'язаності. Вони слухають дорослих з цікавістю та поглинають інформацію, мов губки. Тому в цей час добре засвоюється те, що ви намагаєтеся закласти дитині. Ці цінності й принципи залишаться базовими на все життя. На цьому етапі треба бути надзвичайно уважними до того, що говоримо до дітей і в їхній присутності, адже ми відповідальні за їхнє майбутнє.

Висловлюйтеся правильно

Якщо в цьому віці діти не чутимуть, як ви осуджуєте інших, то й самі не вчитимуться згодом осуджувати. Вони не картатимуть себе, не вимагатимуть надто багато, не вмикатимуть внутрішнього критика, не знуцатимуться зі себе.

Важливо розуміти, що в дитинстві закладається дуже багато установок, з якими людина живе все життя. Наприклад, якщо сформувати в дитини здорове ставлення до свого тіла, то в дорослому віці вона не картатиме себе за те, що схудла або ж набрала вагу.

Не формуйте хибних уявлень про світ

Не варто налаштовувати дітей негативно до світу, кажучи «світ не такий, як ти про нього думаєш», «життя не казка», «ти маєш боротися за своє життя». Ви несете відповідальність за те, якими дорослими виростуть діти й за те, що з ними буде далі.

Як працювати з дітьми 5–9 класів (середнього шкільного віку)

Приймайте

Це діти, які входять у підлітковий вік. Тепер спілкування буде кардинально інакшим, ніж у ранньому шкільному віці. Підлітки все ставлять під сумнів, багато чого заперечують, перевертають з ніг на голову, шукають себе. Вони будуть відстоювати свої кордони, для них уже не така важлива думка педагога, капелана чи будь-якого дорослого, який міг бути об'єктом прив'язаності в більш ранньому віці.

Для дітей цієї вікової категорії стають важливими думки однолітків, бо вони шукають власне місце у своєму поколінні. Тому так, вони зважатимуть на слова й думки соціуму, братимуть їх до серця. Підлітки можуть провокувати дорослих.

Важливо розуміти, що діти не вибудовують протистояння з людьми, які не заперечують їхні установки, вподобання, пошуки. Важливо вміти **налагодити діалог, вчитися слухати не заради того, щоб заперечувати, а заради того, щоб допомогти, скерувати, підтримати, прийняти.**

Аргументуйте

Якщо діти питають, чому не можна курити, ви маєте не просто сказати, що це шкідливо, але й навести достатньо обґрунтованих аргументів, чому це шкідливо. Підліток може сказати: чому ви змушуєте мене вірити в Бога, якщо я цього не хочу? І тоді потрібно прийняти його, дозволити йому не вірити. Але й інші погляди разом з аргументами також запропонуйте.

Спонукайте до пошуків, але не розділяйте все на чорне й біле, правильне і неправильне — допоможіть дітям знайти добрі орієнтири в бурхливому морі пізнання й становлення. Якщо ви вестимете відкритий діалог, не знецінюючи проблем і переживань підлітків, не осуджуючи, прийматимете їх, то вони будуть готові довіритися й спілкуватися на різні теми.

Встановлюйте правила

При цьому чітко й обґрунтовано пояснюйте, чому цих правил треба дотримуватися. Якщо є моменти, коли варто призначити невеличке покарання, то зробіть це, однак не порушуючи гідності дитини. Важливо озвучувати свої емоції та співчуття. Наприклад: «Мені дуже шкода, що сьогодні тобі не вдасться піти з нами на екскурсію після школи. Однак я мушу зробити так, щоб ти відчув /-ла свої кордони й кордони інших і усвідомив/-ла, чому не варто так чинити». У жодному разі не кажіть, що не любите дітей або інші схожі фрази, адже це **порушує базові потреби людини**.

Будьте мудрими

Це не означає завжди доводити, що ви маєте рацію. Якщо щось пішло не за вашим планом — визнайте це й спробуйте знайти в цій ситуації щось добре. Порадійте за дитину, якщо вона все ж має рацію й змогла це пояснити або довести. Не варто зациклюватися на результатах, яких хотіли б ви.

Підліткам властива невиправдана самовпевненість. Це нормально, адже діти потроху стають дорослими, а тому мусять вибудовувати та відстоювати власні кордони. Хоча й досвіду для такої впевненості в них ще замало, і вони не можуть об'єктивно оцінити свої сили.

На цьому етапі важливо не намагатися зробити дітей «зручними», переламати їх, адже так вони формуються, захищають своє. Це ті риси, які згодом формують упевненість, розуміння власної свободи та свободи іншого, відвагу, самосвідомість. Так ростуть відповідальні громадяни, які не змовчать, коли їхні права порушують, коли діється безчинство, або хтось посягнув на те, що йому не належить.

Збережіть силу підлітків

Вік не має значення, якщо людина здатна навести аргументи на користь своєї думки. У такому випадку дитина може переконати дорослого. Не бійтеся визнати те, що ви не мали рації чи помилилися. **Будуйте діалог.** Такі випадки у досвіді підлітків дозволяють їм зрозуміти, що з людьми варто комунікувати. Статус чи посада не мають бути перешкодою для розмови. Тоді в майбутньому, ставши дорослими, ці люди не боятимуться відстоювати свої права й думки перед керівниками, не терпітимуть будь-яких утисків.

Чому робота з підлітками — це круто?

Підлітки одразу дають вам зворотний зв'язок на кожне слово й кожну дію. Завдяки цьому ви вчитеся відчувати інших людей, аналізувати, стаєте гнучкими та динамічними. Тому середовище підлітків — це і простір зростання для дорослого.

Особливості роботи з учнями 10–11 класів (старша школа)

Комунікація на рівних

Це юні люди, які вже виходять з підліткового віку й стають ближчими до дорослих. У них виникають питання екзистенційного характеру: про життя, про стосунки, про вибір того, чим займатися в житті, про цінності. З учнями старшого шкільного віку стає значно легше, адже вони більше розуміють і себе, і вас.

Не плутайте ролей

Так, вже можна комунікувати з учнями як з дорослими людьми. Однак не вдавайтеся до фраз на кшталт «зрозумій, як твоїй мамі важко», адже вони ще мамами й батьками не були. Не вимагайте від дітей розуміти та сприймати досвід дорослих, якого вони ще не переживали.

Продовжуйте дбати про розвиток

У старшокласників продовжує формуватися свідомість. Узагалі вона формується переважно у віці від 16 до 20 років. Учорашні підлітки вже можуть контролювати власні емоції, опановують інші вольові процеси, створюють правила та розуміють, чому їх треба дотримуватися. Тому велике значення має те, які люди оточують їх у цей час. Продовжуйте працювати над їхнім розвитком.

Що ще має значення в роботі з дітьми?

Двостороння повага

У виховному процесі повинна бути двостороння повага: не можна все забороняти й не можна все дозволяти. **Кожну дію варто обґрунтовано пояснювати.** Як уседозволеність, так і «авторитаризм» дорослих у навчальному процесі мають негативні наслідки: перше веде до свавілля, друге — до зашореності та невпевненості, несамостійності, страху тощо.

Щоб грамотно тримати межі, не можна знецінювати дитину, не зважати на її відчуття. Дітей треба поважати так, як самих себе. Як сказано в другій заповіді любові: люби свого ближнього, як самого себе.

Мусите проаналізувати власні почуття, дослідити себе. Адже нерідко дорослі себе не поважають, а тому картають себе, безпричинно критикують тощо. Якщо такі риси є, потрібно їх пропрацювати, адже є ризик, що до дітей ви будете так само вимогливими й не розумітимете їхніх потреб і бажань.

Шукайте «золоту середину»

Діти емоційні, але й інфантильні заразом. Вони не можуть самі створювати правила й дотримуватися їх, бо ще не мають вироблених вольових процесів і недооцінюють наслідки власних дій. Тому **роль дорослого — встановлювати межі.**

Правила завжди обмежують свободу. Однак вони мають причину. Наприклад, правила дорожнього руху призначені для того, щоб зберегти життя. Краще пережити невеличкі обмеження, але жити в безпечнішому світі. Якщо так ви пояснюватимете дітям кожне обмеження, то вони зрозуміють, чому не мають їх порушувати.

Не маніпулюйте віком

Не використовуйте фраз «бо я так сказав», «бо я краще знаю», «виростеш — зрозумієш». Вік не дає переваги, лише аргументація. Не знецінюйте думок дітей.

Спілкуйтеся відкрито

Діти мають розуміти, що дає вам право встановлювати правила. Крім цього, правила мають бути створені в інтересах дитини, щоб послужити їй, а не для того, щоб дитина стала «зручною». Тому всі ці «руки на парту», «сиди рівно», «не крутись», «дивися лише на мене» — не про здорову комунікацію та розуміння потреб окремої дитини, а про контроль задля зручності та невміння організувати роботу.

5.2. ЧУТЛИВІ ТЕМИ

Передусім треба бачити перед собою людину. Кожен з нас має особливості, якісь свої риси й ознаки. **Через власний приклад вчіть дітей без упередження сприймати тих, хто на них не схожий.** Щоб навчитися приймати інших, треба розширити свої межі. Прийняти — не означає уподібнитися. Однак це означає також не уподібнювати нікого до себе, приймати світ таким, який він є.

5.2.1. ЯК ГОВОРИТИ З УЧНЯМИ, ЯКІ МАЮТЬ РІЗНЕ ВІРОСПОВІДАННЯ (АБО НЕ МАЮТЬ ЖОДНОГО)

Приймати всі погляди й вести відкритий діалог. Зрештою, найпоширеніші релігії ґрунтуються на загальнолюдських цінностях і моральних засадах. Тому спільні теми для розмов знайдуться завжди. Учні можуть навіть запитати, чому вони мають вірити в Бога? Тоді варто відповісти: «Можете

не вірити. Але колись ви його знайдете» чи інші фрази такого спрямування. Якщо ви намагаєтеся переконати, переламати думку іншої людини, це означає, що ви не слухаєте її, не приймаєте, не цікавитесь, а тільки нав'язуєте своє. Будьте уважними й дозвольте дітям відкриватися без страху.

Якщо дитина відчула ваш осуд, наприклад, через те, що «неправильно» вірить у Бога, то більше довіряти не буде. На цій підставі можуть початися конфлікти (і з батьками теж). Тому треба вміти слухати, дозволяти дітям широту мислення, розвиватися. Особливо дітей цікавить, чи той Бог, якого вони не бачили, справді існує. А чи Його слова — то не є просто людські слова (адже ж Він до них не промовляв)? Сумніватися — нормально. Сумніваються розумні люди. Тому не хвилюйтеся, якщо щось, сказане вами, перевірятимуть. Це добре! Щоб людина через свої сумніви й роздуми дійшла до істини, не перешкоджайте, не нав'язуйте, не осуджуйте, не доводьте. Це також про толерантність.

Інколи варто з'ясувати, які обставини привели дитину до тієї чи іншої поведінки. Наприклад, батьки змушують ходити до церкви й молитися двічі на день. Але дитина не має усвідомленого спілкування з Богом, а від цієї примусової рутини її просто нудить. Атеїзм і релігійний фанатизм — два крайні прояви.

Пояснюйте дітям, що таке духовність, чому важливо плакати її. Адже ті проблеми, які в нас виникають у житті, часто можна вирішити, якщо мати достатньо сили духу, віри, й розуміння, чому так відбувається. Навчайте також молитися — тобто спілкуватися з Богом (яким би він не був для тієї чи іншої дитини). Це не мусить бути конкретна обрядовість — треба слухати своє серце. Адже це та Особа, до якої ми можемо звернутися будь-коли й у будь-якій потребі. І бути вислуханими й наповненими новими силами, ідеями, натхненням, любов'ю.

5.2.2. ТРАВМАТИЧНІ ДОСВІДИ

Негаразди в сім'ї, відкинення серед однолітків, цькування — усі ці досвіди травмують дитину й можуть відбиватися на її поведінці.

Як розпізнати травму в дітей:

- такі діти намагаються в будь-який спосіб завоювати увагу дорослого, бо потребують контакту;
- наявність захисних реакцій: наприклад, якщо дитину вдома б'ють чи цькують, то вона буде залякана, не відповідатиме на ваші питання, опускатиме очі, зачіпатиме інших дітей, добиватиметься вашої уваги через недобрі вчинки;
- травмовані діти часто виглядають як «поганці».

Примітка. Освітній капелан точно не має повноважень ставити діагнози й робити остаточні висновки щодо поведінки, психічного й психологічного стану дитини. Вищезазначені пункти справді можуть допомогти розпізнати травму, однак лише за умови тривалого спостереження за дитиною та спілкування з нею. У будь-якому разі треба звернутися по допомогу до фахівців.

Що вам з цим робити?

Ніхто, навіть психотерапевт, не може глибинно працювати з дитиною, поки в цьому не візьмуть участь батьки чи опікуни. Зміни в житті й поведінці дитини можливі тоді, коли вона не повертатиметься постійно в агресивне середовище. Тому треба працювати і з батьками.

Можете створити середовище, у якому дитина зможе відпочити фізично й духовно. Заручіться допомогою соціаль-

ного педагога й психолога. **Комплексна робота різних фахівців дозволить подивитися на проблему з різних сторін і знайти оптимальне рішення чи продумати наступні кроки.**

Спробуйте залучити батьків до змін. Створіть середовище прийняття та підтримки також і для них. Можливо, саме зараз їм потрібна ваша допомога й підказки, як вийти з кризи й налагодити життя сім'ї.

Конфлікт між дітьми

Коли відбуваються конфлікти між дітьми, не ставайте на жодну сторону, адже ситуація може бути зовсім не такою, як вам видається на перший погляд.

Інколи діти, які цькують інших, самі є жертвами. Поговоріть з обома сторонами конфлікту, з'ясуйте правду, зберіть факти. Вирішити конфлікт — означає допомогти обом сторонам. Якщо дитина жертва, то захистіть її, навчіть постояти за себе. Якщо ж вона агресор — не треба діяти через покарання. Краще допоможіть зрозуміти, чому такі її дії є небезпечними як для інших, так і для неї самої. Допоможіть зійти зі стежки насильства. При цьому не забувайте озвучувати емоції: замість «ти поганий» — «мене засмучує така твоя поведінка», замість «ти покарана» — «я тебе люблю, але мушу застерегти».

5.2.3. ТРАВМИ ВІЙНИ

Війна впливає на кожну людину по-різному. Хтось отримує посттравматичний синдром (ПТСР), а хтось — посттравматичне зростання, тобто попри біль і випробування стає сильнішим. На кожного досвід війни й пережиття, пов'язаного з нею, матиме різний вплив. Але однозначно таких людей в Україні, які не постраждали від війни, немає.

Навіть сирена повітряної тривоги викликає різні реакції. Що вже й казати про втрату дому або когось зі знайомих і рідних.

Діти так само переживають травми різної складності. Тому працювати у звичному темпі не виходить. Не варто зараз казати дітям щось на кшталт «от ви не читаєте, бо лінуєтеся». Бо справа може бути зовсім не в цьому. Під час війни незадоволена одна з базових потреб людини — безпека. Тому навчання природно відходить на дальший план, інтелект ніби затьмарюється, погіршується пам'ять, розсіюється увага. Організм розуміє, що зараз йому потрібно вижити, а не навчатися. Особливо це помітно у дітей, батьки яких на фронті.

Зараз дітям не треба говорити, що вони надто розслабилися й розлінилися, що їм потрібно більше дисципліни. Дітям точно не до докорів, графіків і моралізаторства. Краще поговоріть з ними індивідуально, запитайте про те, як у них справи, як вони почуваються взагалі в цьому всьому. Адже будь-яка їхня реакція — нормальна. Бо війна — це ненормальні обставини.

Будьте уважними. Не бійтеся запитати в дитини, як її тато, наприклад (якщо він на фронті), чи вдається з ним поспілкуватися, як він себе почуває. Зазвичай люди бояться питати про таке, а це помилка. Доки боїмося питати, то людина відчуває, що вона нікому не потрібна, що її історія має значення лише для неї.

Буває, діти замикаються, починають гірше вчитися, їхня поведінка погіршується. Тоді головне бути поруч, говорити, розуміти. Не підозрювати діагнозів чи відхилень (зрештою, це й не входить у компетенції освітнього капелана), а допомогти дитині через обговорення та постійну підтримку потрохи розговоритися, вилити свій біль і помалу гоїти рани.

Якщо поведінка одного з учнів стає загрозовою для інших, будьте до нього уважними. Поговоріть про те, що **школа має бути безпечним середовищем для кожного, а свобода однієї людини закінчується там, де починається свобода іншої.** У таких випадках контроль усе ж потрібен, але контроль через діалог, а не через докори. Важливо розуміти дитину та постаратися, з одного боку, унеможливити ту поведінку, а з іншого боку, самому бути плечем, на яке можна спертися, не втрачати контакт з дитиною.

Коли дитина розуміє, що ви до неї уважні по-справжньому, не хочете їй нашкодити, а лише допомогти, не байдужі до її проблем, то починає трошки змінюватися. Наприклад, починає довіряти та ставитися з повагою. Не дозволяє собі в стосунку з вами тих речей, які могла б вчинити стосовно інших. Тоді дитина розуміє, що ви — дорослий, який добре ставиться до неї попри всі вибрики й розуміє, як вийти з ситуації, яка їй видається безвихідною.

Станьте вухами й навчіться бути на одній хвилі з дитиною. Можливо, більшого їй і не треба. Спробуйте пригадати свій схожий досвід і розповісти про нього, щоб дитина відчула, що не одна в цьому. Можете сказати: «Я з тобою. Може, тобі потрібна якась допомога?» Але не нав'язуватися. Коли хочете допомогти комусь, то у фокусі має бути ця людина, а не ви. Любов до себе потрібна, але коли через любов до себе переставати бачити іншу людину — то це біда.

Якщо обираєте роль опори, то дозвольте дитині біля себе бути такою, як вона потребує: кричати, плакати, мовчати, вивільняти будь-які емоції. Це називається контейнуванням емоцій. Уже після того, як допомогли дитині, можете поповнити свій внутрішній ресурс так, як любите це робити.

Якщо виявилось, що в дитини є конкретні травми, як-от переживання втрати, порадьте звернутися до психолога або психотерапевта.

Досвід, який переживають українці в цій війні, ніхто не переживав. Тому інструменти, як допомагати людям перейти ті травми, яких довелося зазнати, ще будуть вдосконалюватися й напрацьовуватися. Однак бути уважним і вміти почути — це вже перші кроки допомоги.

VI. Інклюзія

Мета інклюзивного навчання — усунути соціальну ізоляваність, створити безпечне освітнє середовище, у якому люди з інвалідністю та особливими освітніми потребами можуть бути максимально залученими в освітній процес. Це можливість не лише вчитися, але й соціалізуватися, адаптуватися до спільноти, спілкуватися з однолітками, вибудовувати соціальний контакт.

Раніше діти з інвалідністю й особливими освітніми потребами могли навчатися за індивідуальним планом, удома або в спеціальних закладах, де були фахівці, які знали різні методики й уміли їх застосовувати.

Недолік таких форматів полягає у відсутності контактів поза домом, ізоляваності від комплексного середовища ровесників, відсутність можливостей налагоджувати дружні стосунки, вчитися комунікувати та взаємодіяти з іншими, а потреба контактів є однією з найбільших. Суть інклюзивного підходу полягає в тому, щоб включити дитину не лише в академічний навчальний процес, але й у простір класу, школи. Дитина має не лише вчитися, але й комунікувати з однолітками, опановувати побутові навички, як-от ходити в їдальню, замовити обід, розуміти, як відбувається навчальний процес тощо.

6.1. РОЛЬ КАПЕЛАНА В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Що стосується ролі капелана в плані інклюзії, то не треба фокусуватися лише на роботі з дітьми, слід комплексно брати участь у житті сім'ї. Коли дитина з інвалідністю чи особливими освітніми потребами приходить у школу чи будь-яке нове середовище, то важливо розуміти, як вона почувається, як проживає зміни, як чується в межах школи, класу.

Важливо працювати з батьками. Часто батьки, які виховують дитину з інвалідністю, переживають різні стадії горя чи втрати. Це може призвести до проблем між батьками й дитиною, між подружжям, яке має таку дитину. Тому роль капелана — підтримувати батьків, дати їм правильне розуміння ситуації, у якій вони є з дитиною. Це не про діагнози чи медичні процеси, а про духовний супровід, бесіди, зцілення та підтримку родини.

Часто є викривлені уявлення і в родині, і в суспільстві, що дитина з інвалідністю — це хрест чи покарання. Цінність роботи капелана полягає в тому, аби допомогти батькам прийняти й полюбити дитину; побачити найкращі можливості для зростання, розвитку та навчання їхньої дитини; супроводити та підтримувати батьків.

6.2. СПІВПРАЦЯ КАПЕЛАНІВ І ПЕДАГОГІВ

Капелан співпрацює і з педагогами. Він має створити коло підтримки, де вони можуть зібратися, поговорити, отримати емоційну підтримку. Капелан має надихнути, мотивувати, допомогти розкритися людині через педагогічну діяльність.

6.3. УВАЖНІСТЬ ДО ДІТЕЙ

Варто ознайомитися з основними особливостями роботи з дітьми, які мають конкретні діагнози. Наприклад, коли йдеться про фізичні розлади чи дисфункції, то потрібно застосовувати одні методи роботи, а коли йдеться про психологічні чи мовленнєві діагнози, — зовсім інші. Потрібно, щоб капелан хоча б у загальних рисах розумів потреби дитини. Рекомендації для роботи можна знайти **на сайті інклюзивно-ресурсних центрів.**

Навіть не маючи спеціальної освіти й досвіду, який дозволяє працювати в інклюзії, капелан може мати добрий вплив на життя дітей. Якщо він справді зацікавлений у тому, щоб посприяти, то може розкрити сильні й слабкі сторони дитини, її зацікавлення, таланти й можливості, спостерігаючи за нею.

Дайте дитині можливість проявити себе. Дивіться, як вона реагує на ті чи інші речі. Пропонуйте взаємодіяти. Навіть якщо дитина немовна, ви можете спостерегти, що їй, наприклад, подобається червоний колір. А тоді запропонувати червоний олівець для малювання, пригостити червоним яблуком тощо. Такі прості речі допомагають налагодити контакт з дитиною. Використовуйте різні інструменти. Наприклад, увімкніть відео чи музику, покажіть фото чи картинку — тобто модифікуйте навчальний процес під потреби дитини. **Адаптуйте матеріал так, щоб він був зрозумілим дитині.**

Як допомогти дітям спілкуватися без обмежень?

Усе залежить від прикладу. Якщо вчитель, капелан чи будь-хто з дорослих відмежує дитину з інвалідністю чи особливими освітніми потребами, ізолює її, не включає в заняття чи гру, не дає можливості висловитися (особливо, коли дитині треба більше часу), то й інші діти поведуться так само.

Не треба виокремлювати дітей, казати, що вони особливі, бо потребують особливих умов. Навпаки, залучайте цих дітей до всіх процесів, наскільки це можливо. Якщо ви запросите дитину до гри, будете ставитися приязно, допоможете, коли це потрібно, правильно пояснюватимете ситуацію, то й інші діти правильно сприйматимуть однолітків, що мають особливі освітні потреби чи інвалідність.

Нехай прикладом для вас слугує Ісус. Він прийшов на землю, щоб полюбити й прийняти кожну людину, особливо якщо вона була відкинута всіма. Тому роль капелана — своїм прикладом показати, як приймати різних дітей, пояснити, що ці діти не гірші й не інші.

Що не можна робити/казати?

Інколи певні слова є тригерами для дитини, вони можуть викликати тривогу, паніку, спричиняти стрес. Варто з'ясувати, чи є такі слова в дитини, з якою ви працюватимете, і не використовувати їх або замінити синонімом. Наприклад, «стоп» замінити на «зупинись», «зачекай».

Не наголошуйте на тому, що діти з інвалідністю чи особливими освітніми потребами — особливі. Абсолютно неправильно казати «інваліди», бо це діти чи люди з інвалідністю.

Не «даунятко», а дитина з синдромом Дауна. Не «аутистик», а дитина з розладом спектра аутизму. Для того, щоб розуміти, як правильно говорити про людей, які мають певні особливості, прочитайте **довідник безбар'єрності** за QR-кодом.

Коли ми говоримо «сліпий», «глухий», «даун», «інвалід», то принижуємо гідність людини, клеймуємо її. Тоді головний акцент на діагнозі, а не на особистості. Незряча людина, людина з інвалідністю, людина з порушенням слуху — це коректні форми. Вони звучать не травматично для дитини (а інколи вона через той таки діагноз чи інші причини може не розуміти некоректних звертань) та її батьків, родичів.

Кожен з нас має свій талант, дар. Так само кожен має особливості, недоліки, негативні звички тощо. Якщо ми акцентуємо тільки на цьому, то не бачимо за всіма вторинними ознаками головного — дару життя цієї людини.

6.4. ПРО РОБОТУ З ДОРΟΣЛИМИ

Окрім дітей, ви ще працюватимете з колективом навчального закладу й батьками. Тому вкрай важливо вміти вибудувати здорові взаємини й з дорослими. Усе починається з поваги. Якщо є повага, то у виховному процесі ви не будете шукати вади одне одного, а навпаки, — доповнюватимете.

Стосунки мають бути такими, щоб ані капелани, ані педагоги, ані батьки не боялися й не соромилися сказати про те, що потребують допомоги, що не знають, як краще вчинити в тій чи іншій ситуації. Довіра, взаємопідтримка, готовність послужити й разом працювати задля добра дітей — те, що має вами керувати. Діти відчують, коли між дорослими немає ладу.

Однак це не означає не говорити про помилки. Усі помиляються і це нормально. Коли таке відбувається, варто конструктивно обговорити ситуацію, з'ясувати, як можна було її уникнути, а також спільно подумати, як бути з наслідками.

Реагуйте на критику з погляду любові. Можливо, людина справді хоче допомогти вам і вказати на помилку, щоб ви могли її виправити, щоб ви зросли. Сприймайте це як можливість, а не докір.

Спробуйте вправу «Будьте в плюсі»

Якщо ви матимете такий підхід до світу, відповідно до якого вам хтось щось винен, то завжди будете «в мінусі». Якщо ж розумітимете, що це не так, то, як мінімум, будете «в нулі». Наприклад, ви пропонуєте колезі підтримати вашу ідею й спільно створити новий проєкт.

Якщо ви вважаєте, що людина повинна це зробити, і вона погодилася, то ви «в нулі», адже і так на це розраховували. Якщо вона відмовилася — ви «в мінусі».

Якщо ж ви розумієте, що ніхто вам нічого не винен, і ви нікому нічого не винні, а людина погодилася вас підтримати, то ви «в плюсі». Якщо ж відмовилася — «в нулі», адже й не розраховували на неї на 100%.

Використовуйте цей метод і вчіть-ся радіти життю й будувати здорові стосунки з іншими!

VII. Статеве виховання

Діти пізнають себе. Очевидно, у них виникатимуть різні питання, зокрема й ті, які звикли вважати «незручними». Ваше завдання — бути відкритими до діалогу, допомогти дітям зрозуміти, що особливості не є приводом для знущань. Кожен має бути любленим, кожна людина має гідність і ніхто не має права її принижувати. Ви маєте приймати всіх (як це робить Бог), бо відторгнення призводить до дискримінації. Коли дитину (радше старшого віку) не сприймають у суспільстві, не розуміють батьки, ганяють інші дорослі, у яких вона шукала підтримки, принижують однолітки, це може мати жахливі наслідки — аж до думок про самогубство й трагічних ситуацій.

Кожна ситуація — унікальна

Від природи людина вже має конкретну сексуальну орієнтацію. Так, справді є люди (а також тварини), які є гомосексуальними, тобто люблять осіб тієї ж статі. Таких у природі всього 1–3%. До цього призводять зміни на хімічному рівні в часі розвитку дитини в лоні матері. Це не треба лікувати, бо гомосексуальність — не хвороба. Не треба нікого присоромлювати, бо це також нормально. Прийміть, будьте толерантними й поясніть дитині чи підліткові, що орієнтація не визначає їх як людину — це лише одна з ознак. Адже ж Бог любить кожного з нас рівною мірою, бо Він і є Любов.

Існують випадки, коли гендер залежить від пережиття різних досвідів. Наприклад, дитина живе в сім'ї у складних життєвих обставинах, де є насильство. Бачачи нездорову поведінку когось з батьків (наприклад, батько піднімає руку на маму / мама всіляко принижує тата), діти на підсвідомому рівні намагаються втекти від цієї моделі стосунків. Тому варто бути уважними не лише до учнів, але й до їхніх родин. У такому випадку створіть для дитини безпечний простір, у якому вона почуватиметься комфортно й зможе отримувати позитивні емоції. Не зайвим буде і залучення психолога або психотерапевта.

Забудьте слово «переконати»

В учнів виникають сумніви, а також питання, хто їм більше до вподоби — хлопці чи дівчата; як вони себе почувають, яких стосунків хотіли б, — і це абсолютно нормально. Якщо підліток сумнівається, традиційна чи гомосексуальна в нього орієнтація, не намагайтесь схилити його до якоїсь з них. Це один з етапів становлення. У жодному разі не намагайтесь переконати, адже це може дати зворотний ефект. Та й, зрештою, ви не можете визначатися за іншу людину. Поговоріть щиро. Не осуджуйте. Порадьте звернутися до психолога, щоб дослідити себе й знайти відповіді на свої питання.

7.1. СТАТЬ І ГЕНДЕР

Чоловік і жінка — це два способи бути людиною. Стать визначається при зачатті та не залежить від волі людини, вона є об'єктивною даністю. Натомість гендер — це суб'єктивне сприйняття людиною своєї статі та довільне моделювання статевої поведінки на основі оцього сприйняття. Стать — біологічне поняття, гендер — психологічне.

Термін гендер може бути небезпечним, бо має різні навантаження. Наприклад, що таке гендерна рівність? У чиемусь розумінні — це рівність чоловіків і жінок. У розумінні іншого — рівність усіх: чоловіків, жінок, гомосексуалів, нетрадиційного подружжя тощо. Тому коли говоримо про рівність чоловіків і жінок, слід застосовувати поняття «статева рівність».

Теоретики гендеру стверджують, що самоусвідомлювати себе можна більше ніж у два-три способи. Наприклад, якщо біологічна стать і усвідомлення себе збігаються (жінка усвідомлює себе як жінку), то особа є цисгендером. Якщо біологічна стать є протилежною до самоусвідомлення — трансгендером. Якщо людина не усвідомлює себе ні чоловіком, ні жінкою — це небінарна особа. А ще є поняття «пливучого» гендеру: сьогодні людина себе відчуває чоловіком, а завтра — жінкою, а післязавтра — ні чоловіком, ні жінкою, а після післязавтра — і чоловіком, і жінкою водночас і т.д.

Спочатку теорія гендеру опиралася на філософію конструктивізму, тобто я конструюю себе сам, і передбачала стабільну самоідентифікацію. Зараз людина може постійно робити вибір і до кінця не знає, ким вона є. Це відображається не лише на самоідентифікації, але й на статевій поведінці. Очевидно, чому Церква не може підтримувати такий розвиток подій. Повна толерантність — нормалізація розладу.

Найвідоміші гендери: чоловік, жінка, гомосексуаліст, лесбійка, транссексуал, андроген, небінарні особи. Скільки є гендерів — невідомо. Але їхня кількість може бути необмеженою, бо якщо людина має право обирати статеву ідентифікацію і поведінку, то може придумати щось нове й таким чином формувати новий гендер. Є багато людей, які просто хочуть чимось виділитися. І гендер стає одним зі способів. Хоча раніше гендерна дисфорія класифікувалася як захворювання.

У посланні Синоду УГКЦ йдеться про те, що людина намагається штучно звільнитися від своєї статевої, культури, традиційних цінностей. Людині здається, що вона занадто скована, а ніхто не має права їй нав'язувати жодних цінностей і норм. Тому теорія гендеру має багато прихильників на підставі волюнтаризму чи лібералізму: я маю право робити те, що хочу. Однак гендерні теорії суперечать християнській вірі, бо відкидають Бога-Творця, позаяк людина проголошує творцем себе; а також це відкидання об'єктивних даних науки і законів природи.

7.2. ЩО ТРЕБА РОЗУМІТИ ПРО СТАТЬ І ГЕНДЕР В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ

Діти до п'яти (максимум — семи) років формують статеву ідентифікацію: я — хлопчик або я — дівчинка. Нашим завданням є розповісти дитині, хто вона. У деяких країнах не дозволено звертатися до дітей, використовуючи займенники «він» та «вона», бо це нібито нав'язування певних ролей. Однак це може дезінформувати дитину, викликати в неї тривожність.

У віці 7–12 років у дітей відбувається формування статево-рольової поведінки. Вони вивчають, як поведуться жінки й чоловіки, дивляться на сім'ю, на суспільство.

У підлітковому віці (з 10–12 і до 16–24 років — як у кого) формується сексуальна орієнтація. Чи може вона бути очевидною з дитинства? Так. Однак орієнтація здатна змінюватися під впливом однолітків, суспільства, навчальних закладів, особливо в підлітковому віці. Існує навіть експериментальна гомосексуальність, однак якщо підліток у певний період часу думає про те, чи подобаються йому особи тієї ж статі, це не означає, що це справді його.

Гендерна теорія особливо небезпечна для підлітків, бо в цьому віці діти лише дозрівають, у них ще не встановлений рівень гормонів. Більшість підлітків у цей час мають гомосексуальні ідеї, але все це спровоковано дисбалансом чоловічих і жіночих гормонів і є нормою. Якщо не втручатися і не нав'язувати певних поглядів, то підліток сам це переросте.

Сьогодні у світі існує можливість призупинити статеве дозрівання підлітків за допомогою гормональних пігулок. Це пояснюється тим, що дитині дають час подумати, ким вона себе ідентифікує. Бо в підлітковому віці легше змінити стать під дією гормонів, ніж у дорослому. Звісно, це завдає великої кривди, адже це порушення нормального функціонування організму дитини. Окрім цього, такі дії змушують дитину почуватися невпевнено й тривожно.

7.3. ЯК ГОВОРИТИ З ДІТЬМИ?

Насамперед — зрозумілою мовою. Варто подавати достовірну інформацію й пояснювати, що світ справді є різним, не треба нікого осуджувати та насміхатися з когось. Формуйте коло довіри.

Також слід наголосити на тому, що Бог (якщо дитина вірить) є абсолютна Любов, тому він приймає кожного. Не

відкидайте дітей, які шукають себе. Спрямуйте їх. Поясніть, що психосексуальний розвиток — тривалий процес, тому не треба робити поспішних висновків.

Сьогодні гендерну теорію толерують, тому діти, залишені з такими можливостями «вибору» сам на сам, губляться, не розуміють, що їм робити, ким вони є. Тому з найменшого віку варто формувати в дитини цінності, з якими їй буде легше протистояти зовнішньому впливу. **Також варто формувати позитивне ставлення до власної статі, повагу до протилежної, щоб уникнути проявів сексизму.** А ще треба закладати здорове уявлення про шлюб, сім'ю.

7.4. ГЕНДЕРНА ТЕОРІЯ

Гендерна теорія має кілька проблем. Однією з них є заперечення статевої приналежності як Божого дару чи природи, тобто це заперечення об'єктивних даних. Адже не від нашого вибору залежало те, ким ми народилися. Ця теорія каже, що біологію ми не можемо заперечити, але вона неважлива, адже людина сама має право визначати як себе приймати, і ким її має визнавати суспільство.

Теоретики гендеру апелюють до гермафродитизму (це патологія, за якої особи мають ознаки і чоловічої, і жіночої статі), кажучи, що природа сама пропонує нам більше, ніж дві статі. Однак гермафродитизм не можна визнавати об'єктивною третьою статтю, позаяк це патологія — ідеться про розщеплення однієї з пар хромосом.

7.5. ЗМІНА СТАТІ

Особа з гермафродитизмом має або розщеплені ХХ-хромосоми (тоді це жінка з гермафродитизмом), або ХУ-хромосоми (тоді це чоловік з гермафродитизмом) — тобто

біологічну стать усе одно можна визначити. Зрозуміло, що в такому випадку людина справді матиме труднощі з ідентифікацією та самосприйняттям через дію гормонів і наявність різних органів. Це один з небагатьох випадків, коли Церква дозволить змінювати стать без жодних моральних порушень.

Щоб змінити стать, людині потрібно пройти обстеження медичної комісії, а також попрацювати з психотерапевтом. Далеко не в усіх випадках є підстави для зміни статі — є й психічні проблеми, серед яких шизофренія. Тобто це не завжди про нормальний розвиток.

7.6. РІВНІСТЬ НЕ ОЗНАЧАЄ ОДНАКОВІСТЬ

Теоретики гендеру почали плутати поняття рівності з поняттям однаковості. Ми всі як люди — рівні. І це має сенс. Але твердити, що ми однакові — абсурд.

На думку теоретиків гендеру, різність є підставою для дискримінації. На підставі порівнянь ми нібито будемо когось завжди дискримінувати. Тому треба розмивати будь-які відмінності між чоловіками й жінками, наприклад.

Синод УГКЦ каже, що прагнення однаковості є дуже небезпечним. Саме **різність є основою для рівності, а однаковість — основою для затирання та уніфікації неповторних природних рис і прикмет.**

У гендерній теорії не тільки немає місця для Бога, але й для самої людини. Вона принижує людину. Коли ми віримо, що маємо покликання та призначення, що ми створені Богом, — то це про гідність. Коли ж думаємо, що природа помилилася, створюючи мене не так, як я уявляю, і мені треба виправити помилку (якою я, власне, є) — це навпаки про приниження гідності.

7.7. ГЕНДЕРНА ТЕОРІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ

Міністерство освіти й науки України впроваджує стратегію гендерної рівності та недискримінації. Що пропонує ця стратегія?

- Поводитися з дітьми так, щоб жодним чином не показувати їм, що вони є різні. Такий характер виховання має бути наскрізним: від дошкільних закладів до вищої освіти, інакше не матиме ефективності.
- У закладах дошкільної освіти сприяти заохоченню хлопців і дівчат до рівної участі у господарсько-побутовій праці, спільних заняттях, іграх, до спільного користування ігровим навчальним інвентарем; запобігати статево домінуванню.
- Заборонити проведення виховних заходів, які дозволяють виявити на практиці дію якоїсь нерівності. Йдеться про відмову від заходів на кшталт конкурсів краси, лицарських турнірів тощо.
- Усунути гендерну упередженість як систему очікувань та оціночних суджень виховательок, вихователів, вчителів, учительок, інженерно-педагогічних працівників і працівниць, викладачів і викладачок щодо хлопців та дівчат, учнів та учениць, студентів та студенток.
- Недискримінаційна комунікація у взаємодії студентів, вчителів. Не можна робити жодних вербальних вказівок на невідповідність дітей, учнівства, студентства нормам «статевої поведінки». Бо не існує норм статевої поведінки.
- Потрібно гендерно збалансувати освітнє середовище. У закладах дошкільної освіти у доборі іграшок, облаш-

туванні центрів активності, доступі дітей до предметів потрібно враховувати інтереси всіх дітей, не закріплювати їх за статевою ознакою та забезпечувати однакові можливості у доступі до користування іграшками, спортивним інвентарем.

- Гендерно маркований одяг не використовувати.

Ризики гендерного виховання:

- утруднення самоідентифікації дітей, розмивання статевої ідентичності людини;
- відбувається розхитування людини в суспільній поведінці, така людина більше піддається маніпуляціям;
- викривлене розуміння свободи та відповідальності (відповідальності нема, а свобода стає свавіллям);
- заперечення природного порядку;
- знецінення інституту сім'ї.

Додаток 1.

ДОКУМЕНТИ, ЯКІ РЕГУЛЮЮТЬ ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТНЬОГО КАПЕЛАНА

Договір про співпрацю між Церквою та містом

Положення про капелана (наставника)
закладу освіти Української Греко-Католицької Церкви

Збірник згаданих документів і програм

Додаток 2.

ФІЛЬМИ ТА КНИГИ, ЯКІ СТАНУТЬ У ПРИГОДІ ОСВІТНІМ КАПЕЛАНАМ

Фільми для педагогів та капеланів:

- «Невидима сторона» 2009
- «У гонитві за щастям» 2006
- «Прихована краса» 2016
- «Розумник Віллі Хантінг» 1997
- «Відчуження/Вчитель на заміну» 2011
- «Хористи» 2004
- «Тріумф: Історія Рона Кларка» 2006
- «Тримай ритм» 2006
- «Перед класом» 2008
- «Вільні письменники» 2007
- «Вчитель року» 2005
- «Отець Стю» 2022
- «Усмішка Мони Лізи» 2003
- «Зірочки на землі» 2007
- «Мирний воїн» 2006
- «Смак життя» 2007

Фільми/мультфільми для дітей молодшого віку:

- «Заплати іншому» 2000
- «Уперед» 2020
- «Лео» 2023

Фільми/мультфільми для учнів 5-8 класів:

- «Сторожова застава» 2017
- «Вартові легенд» 2012
- «Висока дівчина» 2019
- «Лео» 2023

Фільми/мультфільми для учнів 9-11 класів:

- «Посвячений» (або «Покликаний», або «Хранитель») 2014
- «Пекельна хоругва або козацьке Різдо» 2016
- «Ціна правди» 2019

Фільми/мультфільми для всієї родини:

- «Думками навиворіт» 2015
- «День Так» 2021
- «Різдвяна зірка» 2017
- «Мій шпигун» 2020
- «Душа» 2020

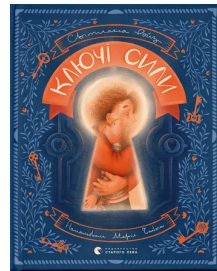

- «Відважна» 2012
- «Воллі» 2008
- «Рая та останній дракон» 2021
- «Вартові легенд» 2012
- «Привіт, Джулі!» 2010

Книжки для педагогів та капеланів:

- «Ключі сили» Світлана Ройз («Видавництво Старого Лева»)
- «На боці дитини» Франсуаза Дальто (видавництво «Сварог»)
- «Людина в пошуках справжнього сенсу» Віктор Франкл (видавництво «Клуб сімейного дозвілля»)
- «Вибір» Едіт Егер (видавництво «Книголав»)
- «Дорога любові» Олег Романчук
- «Сім'я, що зцілює» Олег Романчук (видавництво «Свічадо»)
- «Стіни в моїй голові. Жити з тривожністю і депресією» Володимир Станчишин (видавництво «Віхола»)
- «Для стосунків потрібні двоє» Володимир Станчишин (видавництво «Віхола»)
- «Емоційні гойдалки війни» Володимир Станчишин (видавництво «Віхола»)

Додаток 3.

КОМАНДОТВОРЧІ ІГРИ ТА ІГРИ, ЯКІ МОЖНА ІНТЕГРУВАТИ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

1. Ім'я до імені

Хід гри:

- Учасники стоять у колі.
- Кожен, хто тримає м'яч, називає своє ім'я та ім'я особи, котрій кидає м'яч.
- У випадку помилки м'яч повертається до того, хто кидав, а група допомагає пригадати ім'я адресата.

2. Усі знають, ніхто не знає

Хід гри:

- Учасники сидять у колі.
- Кожен по черзі представляє себе:
 - «Усі знають, що...» (повідомляє загальновідому інформацію про себе).
 - «Ніхто не знає, що...» (повідомляє ту інформацію про себе, якої ніхто не знає).

3. Павутинка

Вам знадобиться клубок ниток.

Хід гри:

- Учасники стоять колом.
- Ведучий тримає клубок ниток у руках, називає своє ім'я та розповідає щось про себе. Наприклад: «Мене звати Максим, і мені подобається...». Після цього, тримаючи кінець нитки, кидає клубок учасникові навпроти.
- Кожний наступний учасник повторює те саме: називає своє ім'я, розповідає щось про себе і, тримаючи нитку, кидає клубок іншому учасникові.
- Так триває аж поки всі не триматимуть у руках нитку. Ця нитка показує, що всі учасники пов'язані між собою.
- Після цього можна скручувати нитку у зворотному порядку, називаючи ім'я та пригадуючи те, що знають про попереднього учасника.

4. Пів слова за вами

Знадобиться м'яч.

Хід гри:

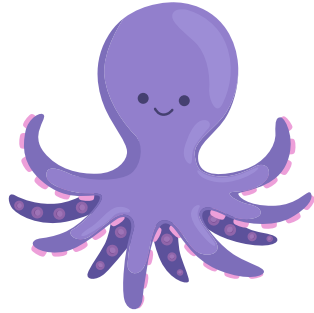
- Усі стають колом і кидають одне одному м'яч.
- Той, хто кидає, вигукує половину якогось слова.
- Той, хто зловив, вигукує другу половину цього слова. Після цього кидає м'яч комусь іншому й вигукує половину наступного слова.
- Другу половину слова потрібно додати швидко — до трьох секунд.
- За затримку гравець вибуває з гри. Гра триває доти, доки не залишиться найкмітливіший учасник.

5. Восьминіг

Хід гри:

- Усі, тримаючись за руки, утворюють коло.
- Гравці по черзі торкаються однією ногою до ноги сусіда.
- До якої ноги торкнулися, тією ногою треба торкнутися до ноги наступного учасника й так тримати її, поки до неї не доторкнуться знову.
- Той, хто впаде, вибуває з гри.

6. Трилітрова банка

Хід гри:

- Один з учасників уголос каже лише «А», далі подумки весь алфавіт. Хтось з гравців каже: «Стоп», і перший учасник оголошує, на якій букві його зупинили. Якщо дійшли до кінця алфавіту перш ніж пролунало «Стоп», то починають алфавіт від початку.
- На букву, яка випала, учасники по черзі називають предмети, які можуть поміститися в трилітрову банку. Виграє той, хто скаже слово останній.

Наприклад, «М»: мак, мереживо, медіатор, макарони, малина, морозиво, морква, маринад тощо.

Як варіант, не користуйтеся словниками та інтернетом, підказками інших осіб, не називайте абстрактні речі, не записуйте слова.

7. Землетрус

Хід гри:

- Учасники стають по троє. У кожній трійці двоє учасників стають одне навпроти одного, беруться за обидві руки та підносять їх угору, це — «палац». Третій учасник стає між ними це — «князь». Ведучий у довільній формі оголошує команди «палац», «князь» або «землетрус»:
 - «Палац» — два учасники, які є «палацом», не розриваючи рук, повинні знайти собі іншого «князя».
 - «Князь» — кожен «князь» повинен знайти собі інший «палац».
 - «Землетрус» — усі учасники формують нові трійки (у вигляді «палаців» і «князів») обов'язково з іншими учасниками, ніж попереднього разу.
- За нагоди ведучий теж стає в одну з трійок. Той, хто залишився поза трійкою, стає ведучим.

Додаток 4.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Виховна година — одна з форм виховної роботи. Це форма спілкування педагогів, вихователів, інших фахівців, які мають потрібні компетенції, з дітьми в позаурочний час на ціннісно орієнтовані теми.

Дискримінація — це несправедливе чи жорстоке ставлення до особи, групи осіб на основі будь-якої відмінності, наприклад, належності до певної категорії чи соціальної групи, віросповідання, кольору шкіри, сексуальної орієнтації, наявності інвалідності тощо. Дискримінація порушує права людини.

Духовний супровід — це супровід людей у духовному рості. Він полягає в тому, аби допомогти людині навчитися жити ціннісно й проявляти ці цінності, плекати духовне життя в чеснотах. У здійсненні духовного супроводу важлива свобода й особиста відповідальність кожної людини у професійній, соціальній і особистій сферах життя.

Євангелізація — це проповідування Євангелія, вчення Ісуса Христа як основи християнства.

Інклюзія — це процес збільшення активної участі в суспільному житті всіх людей, у тому числі людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (людей поважного віку, вагітних жінок, тощо).

Катехизація — це підготовка дітей до Першої Сповіді та Урочистого Причастя, а також постійне та безперервне зростання у вірі всіх вірних Христової Церкви незалежно від віку.

Контейнерування емоцій — процес вибирання однією людиною емоцій іншої людини (переважно дитячих емоцій дорослими), допомога розпізнати ці емоції, зрозуміти та прожити їх.

Лідерство — це здатність окремої особистості спонукати інших діяти, «запалювати», надихати їх на певну активність і діяльність, здатність вести за собою, бути прикладом і авторитетом.

Пасторальний план — це узгодження діяльності спільноти Церкви: опис важливих цілей, ініціатив і заходів, пріоритетних напрямків діяльності й завдань, очікуваних результатів.

Статеве виховання — це складова загального процесу виховної роботи, що забезпечує правильний статевий розвиток дітей і молоді та оволодіння нормами взаємин з представниками протилежної статі, а також правильне ставлення до проблем статі.

Толерантність — це повага до свободи іншої людини, її вибору, поведінки, думок, способу життя, світогляду, будь-яких особливостей. Це розуміння та прийняття інакшості людей навколо.

Факультативне заняття — заняття, яке є понадпрограмним, необов'язковим для відвідування.

Формаційні заходи — це дії, спрямовані на забезпечення безперервного особистісного зростання та розвитку в духовному, інтелектуальному та загальнолюдському вимірі.

Цінності — це певні моральні переконання, принципи, внутрішні зобов'язання людини перед собою. Це той орієнтир, який дозволяє людині проживати життя гідно.

Громадська Спілка

**КАТОЛИЦЬКА
ОСВІТА**

ГС Католицька освіта

Об'єднує освітян, які дбають про свій особистісний розвиток та прагнуть вдосконалюватися в педагогіці.

Мета організації:

Забезпечувати підтримку та професійний розвиток для вчителів, вихователів, шкільних капеланів та керівників шкіл через ціннісно-орієнтоване навчання для покращення якості формальної освіти в Україні.

Facebook

Instagram

Telegram

